

УДК 330.564.2

АНАЛІЗ НЕРІВНОСТІ РОЗПОДІЛУ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЗА ДОПОМОГОЮ ДЕКОМПОЗИЦІЇ КОЕФІЦІЄНТА ДЖІНІ

Оксана Демкович

*Львівський національний університет імені Івана Франка
79005, м. Львів, вул. Коперніка, 3
E-mail: demkovych_ov@i.ua*

Описані показники, за допомогою яких визначається рівень розширеної доходів населення. Проаналізовані статистичні дані, що показують нерівність розподілу доходів серед населення України. У статті описано розширений метод декомпозиції коефіцієнта Джіні, що використовується у світі; застосовано даний метод на статистичних даних розподілу домогосподарств України за рівнем грошових доходів за період з 2010 по 2014 роки.

Ключові слова: доходи домогосподарств, економічна нерівність, економічне зростання, коефіцієнт фондів, коефіцієнт Джіні.

Ринкові економічні перетворення, що відбуваються у кожній державі на початку трансформації її економічної системи, призводять до зростання диференціації доходів населення. Недосконале законодавство, тіньова приватизація державного майна ведуть до збагачення невеликої кількості людей та зубожіння решти населення. Керівництво країни повинно проводити розумну та виважену політику регулювання доходів населення, вдало використовуючи наявні у нього інструменти. Щоб проаналізувати можливості вирівнювання доходів, необхідно дослідити насамперед ситуацію, що склалась в країні, та виявити шляхи її покращення.

Розрахунок ключових індикаторів нерівності базується на знанні закону розподілу населення за середньодушовими доходами чи витратами. До таких, зокрема, відносяться різноманітні статистичні показники рівня та глибини економічної нерівності – коефіцієнт Джіні, децильний коефіцієнт диференціації, децильний коефіцієнт фондів, крива Лоренца.

Перші теорії розподілу доходів з'явилися у XIV столітті. Зокрема, поняття «розподіл» використовував Ф. Кене у своїй праці «Економічна таблиця» (1758 р.). Про розподіл багатства писав і А. Тюрго, інший французький теоретик XIV століття. Проблемам дослідження нерівності розподілу населення за доходами присвячено праці вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як: Богомолова Т.Ю., Тапилина В.С., Ростовцев П.С., Гвелесіані А.Г., Мандибура В.О [1-3], в яких ці проблеми, як правило, розглядаються в контексті перелічених вище статистичних показників. Декомпозиція нерівності – це стандартна процедура для визначення внеску певної складової в загальну нерівність. Новаторами у даному напрямі досліджень були Боргуньон Ф., Шоррокс А. [4-5]. Детальніше методологію розробили Дженкінс С., Дейтон А [6-7].

Під терміном «економічна нерівність» розуміється відмінність між людьми і окремими групами людей за величинами одержуваних ними доходів і накопиченого майна. У ринковій економіці найзагальнішою причиною нерівного розподілу доходу є ринковий механізм. Проте існують інші, конкретніші причини. Серед них можна назвати відмінності у здібностях людей, рівні освіти і професійної підготовки працівників, таланти, зв'язки, дискримінацію тощо. Нерівність доходів не є наслідком нерівності у продуктивності праці чи ефективності виробництва; багато у чому вона визначається нерівністю у розподілі на основі приватної власності на засоби виробництва, а також правових норм, які її закріплюють (зокрема, передачу доходів у спадщину).

Для аналізу розподілу доходів населення використовують два підходи: родинний (розподіл доходів серед домогосподарств) і функціональний (за чинниками виробництва) розподіли. Під родинним розуміється такий розподіл, який показує, як доходи розподіляються між окремими домогосподарствами. Функціональний розподіл характеризує структуру доходів населення, а саме – частки у них заробітної плати, доходів від підприємницької діяльності, рентних доходів тощо.

У якості показників економічної нерівності дослідники використовують весь спектр показників варіацій, які застосовуються в математичній статистиці (наприклад, дисперсія і середнє квадратичне відхилення). Разом з тим існують спеціальні показники, які дозволяють оцінити нерівність у доходах і виміряти вплив різних чинників на цей феномен. До них відносять децильний коефіцієнт диференціації доходів, коефіцієнти фондів, коефіцієнт Джині, розрахунок якого базується на кривій Лоренца. Децильний коефіцієнт диференціації доходів розраховується як співвідношення границі між десятою і дев'ятою децилю і границі між першою і другою децилю, тобто співвідношення між мінімальним доходом 10 % найбільш забезпечених і максимальним доходом найменш забезпечених домогосподарств та осіб. Аналогічним чином розраховуються квінтільні (20 % групи) і кuartильні (25 % групи) коефіцієнти диференціації доходів [8, с. 369].

Як свідчать результати досліджень, здійснюваних у рамках Програми розвитку ООН, міждержавні співвідношення нерівності у вимірі перших двох коефіцієнтів корелюються між собою, і у кожній окремій країні диференціація за децильним коефіцієнтом майже вдвічі перевищує розшарування за квінтільним коефіцієнтом, що обумовлено загальною закономірністю формування більшої різниці між доходами (витратами) найбагатших та найбідніших 10 % населення, ніж між аналогічними показниками добробуту найбагатших та найбідніших 20 %.

Окрім зазначених показників, широкого застосування набули коефіцієнти фондів. Вони розраховуються як перевищення доходів 10 % населення, яке має найвищі доходи, і 10 % населення, що має найнижчі доходи. Цей показник становить співвідношення середніх значень доходів у межах верхніх і нижніх децилей. Коефіцієнт фондів, розрахований за даними ряду розподілу населення (домогосподарств) з доходу, показує, у скільки разів у середньому дохід 10 % найбільш високоприбуткового населення більший, ніж дохід у 10 % населення з найменшими доходами [9, с. 14-16].

В Україні квінтільні коефіцієнти нерівності населення протягом 2010 – 2014 роках, за офіційними даними Державного комітету статистики України, практично не змінились: квінтільний коефіцієнт за загальними доходами протягом аналізованого періоду залишився незмінним 1,9, у той час як квінтільний коефіцієнт фондів

знизився з 3,5 до 3,1 [10]. Розгорнута динаміка змін квінтільних коефіцієнтів нерівності населення представлена на рисунку 1.

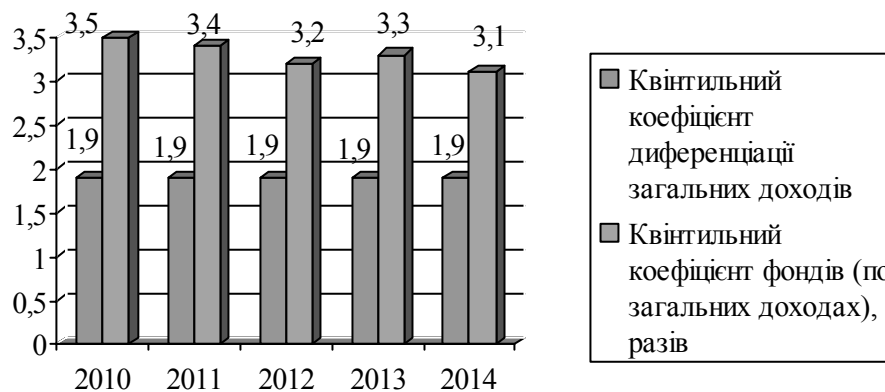

Рис. 1. Динаміка показників доходів диференціації населення України протягом 2010-2014 рр. [10]

Крім зіставлення доходів за коефіцієнтом фонду, у соціально-економічній статистиці використовується коефіцієнт Джині, або коефіцієнт концентрації доходів, що відображає характер розподілу всієї суми доходів населення між його окремими групами. В основі коефіцієнта Джині полягає ідея, що крайніми позиціями в розподілі доходів і благ є егалітарний і антиегалітарний розподіл. Перший описує повну рівність, а другий – абсолютну нерівність у розподілі. Розрахунок коефіцієнта Джині базується на кривій Лоренца, що є графічним відображенням кумулятивного (накопиченого) розподілу доходів за квінтільними групами.

Виходячи з математичної суті, коефіцієнт Джині може варіюватися в межах від 0 до 1. Чим рівномірніший розподіл доходів, тим коефіцієнт Джині ближчий до «0», і навпаки – чим вища нерівність, тим цей коефіцієнт вищий.

На сьогоднішній день, за даними Держкомстату, в Україні коефіцієнт Джині не настільки великий і складає 25,5 %. У 2006 році він був на рівні 30 %. На нашу думку, коли індекс Джині є більшим від 0,3, то розподіл доходів є вже надто нерівномірним і соціальна ситуація в країні стає напруженою. Оптимальний рівень диференціації встановити дуже важко. Згідно з деякими оцінками [11, с. 81], межею соціальної стабільності є ситуація, коли найбідніші 40 % населення починають отримувати менше 12–13 % від сукупного доходу, а розрив у рівнях доходу 10 % найбільш і 10 % найменш забезпечених сімей (населення) починає перевищувати 10 разів. Декомпозиція коефіцієнта Джині дає змогу кількісно визначити частку окремих складових у загальній економічній нерівності населення. Декомпозиція за джерелом доходу дезагрегує дохід індивідів або домогосподарств на різні компоненти, як, наприклад, заробітна плата, трансферні виплати тощо і розглядає оцінку внесків цих джерел у загальну нерівність.

Судячи з останніх соціологічних досліджень модуля «Соціальна нерівність» у рамках Програми міжнародного соціального дослідження (ISSP) за участю Інституту соціології НАНУ, про надмірні розриви між доходами багатих і бідних у країні і про соціально-економічну нерівність свідчать 95 % українського населення. І думка людей підтверджується результатами ряду досліджень, які свідчать, що дійсно 1 – 5

% населення багатіють саме за рахунок цих 95 %. Аналізуючи коефіцієнти економічної нерівності, можна дійти висновку, що українці не є ні заможними, ні багатими, а в основному (23,4 %) – громадянами, чий матеріальний рівень нижчий за середній [12].

Підводячи підсумок, варто зазначити, що нерівність доходів є характерною для всіх країн, незалежно від рівня добробуту в цілому, тому вимірювання доходів – проблема загальна. В Україні зростання диференціації доходів здебільшого пов'язане з тим, що, незважаючи на поступовий перехід до ринкової економіки, оплата праці частини населення проводиться за колишньою адміністративно-командною системою при одночасному виникненні нового суспільного прошарку, який діє за законами ринкової економіки. Зростання доходів характерне лише для незначної частини населення (підприємців, власників нерухомості, банкірів, менеджерів, посередників, юристів).

Отже, аналізуючи всі вище наведені способи оцінки економічної нерівності, варто зазначити, що універсального методу не існує. Кожен з представлених показників несе унікальну інформацію. Можна лише сказати, що найбільш популярним серед них є коефіцієнт Джині, оскільки він дає найчастіше запитувану інформацію про ступінь концентрації доходів в окремих групах населення. Серед децильного, квінтильного та квартильного коефіцієнтів найуживанішим є децильний коефіцієнт, оскільки ці показники несуть майже однакову інформацію, а розрахунки простіші саме при підрахунку децильного коефіцієнта. Щодо коефіцієнта фондів, то він є найбільш поширеним показником, що несе інформацію саме про міру диференціації населення за рівнем доходів. Таким чином, використання показників економічної нерівності, їх моніторинг є необхідним у реальній політиці для визначення рівня та якості життя населення.

1. Богомоллова Т.Ю., Тапилина В.С., Ростовцев П.С. Роль мобильности по доходам в изменении неравенства в распределении доходов: Учеб.-метод. пособие. – Новосибирск, 2001. – 73 с.
2. Гвелесіані А.Г. Диференціація грошових доходів населення: аналіз, прогноз та механізм регулювання: Монографія / Відп. ред. В.М. Новіков. – К., 2008. – 155 с.
3. Мандибура В.О. Рівень життя населення та механізми його регулювання: Автореф. дис... д-ра екон. наук / НАН України. Ін-т економіки. – К., 1999. – 36 с.
4. Bourguignon, F. Decomposable Income Inequality Measures // *Econometrica*. – 1979. – № 47. – P. 901–920.
5. Shorrocks, A.F. The Impact of Income Components on the Distribution of Family Incomes // *Quarterly Journal of Economics*. – 1982. – № 98. – P. 311–326.
6. Deaton, A. The Analysis of Household Surveys: A Microeconomic Approach to Development Policy. – Baltimore: The John Hopkins University Press, 1997.
11. Jenkins, S.P. Accounting for Inequality Trends: Decomposition Analyses for the UK, 1971–1986 // *Economica*. – 1995. – № 62. – P. 139–191.
7. Щерба Х.І. Розподіл доходів населення України та декомпозиція коефіцієнта Джині / Х.І. Щерба // Національний університет «Львівська політехніка», 2013. – №767. – С. 368–373.
8. Шевяков А. Ю. Экономическое неравенство: тормоз демографического роста / Шевяков А. Ю. – М. : ИСПН РАН, 2009. – 28с.

9. Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
10. Абакумова Н. Н. Политика доходов и заработной платы: учеб. пособ. / Н.Н. Абакумова, Р.Я. Подвалова. – Новосибирск: НГАЭиУ; М.: ИНФА-М, 1999. – 224 с.
11. Кириченко І. Анатомія нерівності / Кириченко І. // Зеркало недели. Україна. – 2011. – № 23.

ANALYSING THE INEQUALITY OF INCOME DISTRIBUTION POPULATION IN UKRAINE WITH THE DECOMPOSITION OF THE GINI COEFFICIENT

Oksana Demkovich

*Ivan Franko National University of Lviv
3, Copernicus St., Lviv, 79005, Ukraine
E-mail: demkovich_ov@i.ua*

Described indicators by which determine the level of inequality of incomes. Analyzed statistical data showing the inequality of income distribution among the population of Ukraine. The article describes the advanced decomposition of the Gini coefficient, which is used in the world; applied this method to the statistics division of Ukraine the level of household cash income over the period from 2010 to 2014.

Keywords: household income, economic inequality, economic growth, coefficients funds rate, Gini index.

АНАЛИЗ НЕРАВЕНСТВА РАСПРЕДЕЛЕНИЯ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ УКРАИНЫ С ПОМОЩЬЮ ДЕКОМПОЗИЦИИ КОЭФФИЦИЕНТА ДЖИНИ

Оксана Демкович

*Львовский национальный университет имени Ивана Франка
79005, г. Львов, ул. Коперника, 3
E-mail: demkovich_ov@i.ua*

Описанные показатели, с помощью которых определяется уровень розшарованости доходов населения. Проанализированы статистические данные, показывающие неравенство распределения доходов среди населения Украины. В статье описано расширенный метод декомпозиции коэффициента Джини, используемый в мире; применен данный метод на статистических данных распределения домохозяйств Украины по уровню денежных доходов за период с 2010 по 2014 годы.

Ключевые слова: доходы домохозяйств, экономическое неравенство, экономический рост, коэффициент фондов, коэффициент Джини.